

Київський університет імені Бориса Грінченка
Кафедра філософії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
_____ О.Б. Жильцов
«_____» _____ 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГЛОБАЛІСТИКА

для студентів денної форми за всіма напрямками

Історико-філософський факультет

2016 – 2017 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Глобалістика» для студентів всіх напрямів підготовки.

Розробник:

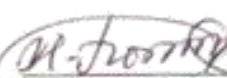
Ломачинська І. М., доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.

Бурак О.С., кандидат соціологічних наук, доцент кафедри філософії Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії Інституту суспільства.
Протокол від «09» вересня 2016 року № 2.

Завідувач кафедри філософії

доктор філософських наук, професор

Ломачинська І. М.

Лаврик С.В. Чавт

© Ломачинська І. М., 2016 р.

© Київський університет імені Бориса Грінченка,
2016 р.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – формування системи понять, знань, умінь і навичок в осмисленні глобальних проблем сучасності.

Завдання:

- обґрунтувати понятійні та методологічні засади соціально-філософського аналізу глобалізації;
- охарактеризувати сутність глобалізації в історичному контексті;
- визначити особливості формування глобального інформаційного простору;
- проаналізувати специфіку феномену глобалізації у конструктах соціального розвитку;
- визначити сутнісні ознаки цивілізації та культури у характері історичних закономірностей становлення глобалізаційного процесу;
- охарактеризувати ключові чинники глобалізації економіки;
- узагальнити основні наукові підходи до осмислення політичної глобалізації;
- визначити перспективи трансформації глобальних проблем сучасності в контексті інформатизації суспільства.

- **У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен**

знати:

- концепції глобального інформаційного суспільства;
- основні наукові підходи до аналізу глобалізаційних проблем сучасності;
- соціально-економічні та інтернет-комунікативні наслідки глобалізації економічної системи суспільства;
- актуальні проблеми політичної глобалізації
- основні рушійні сили культурної глобалізації;
- перспективи сучасної цивілізації в умовах глобалізації

вміти:

- визначати філософський зміст глобалізаційних проблем сучасності;
- аналізувати основні наукові підходи до осмислення феномену глобалізації ;
- порівнювати структурні та функціональні підходи до осмислення сутності інформації;
- виявляти особливості впливу розвитку глобального інформаційного простору на формування глобальних проблем сучасності;
- досліджувати основні моделі розвитку цивілізацій;
- визначати логічні закономірності у функціонуванні сучасної світ-системи.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Теоретико-методологічні засади соціально-філософського аналізу глобалізації

Тема 1. *Понятійні та методологічні засади соціально-філософського аналізу глобалізації*

Відображення проблем глобалізації у Всесвітніх соціальних мережах. Глобалізація як суспільне явище та феномен. Причини та фактори глобалізації. Напрямки аналізу процесів глобалізації та її форми. Глобалізм. Позитивні та негативні риси глобалізації. Основні поняття теорії глобалізації – гегемонізм, експансія, інтеграція, інтернаціоналізація, інновації, космополітизм, локалізація, новий світовий порядок, транснаціональні корпорації та ін. Протиріччя глобалізації на сучасному етапі розвитку суспільства та роль у їх вирішенні Інтернет комунікацій. Глобалізація і світове населення: демографічні проблеми людства. Сутність демографічної глобалізації. Демографія і глобальні проблеми сучасності. Демографічні тенденції сучасності. Система демографічної безпеки. Міжнародні соціальні стандарти рівня життя. Індекс людського розвитку. Система демографічної безпеки.

Тема 2. *Глобалізація як історичне явище і феномен*

Ступінь новизни глобалізації. Трактовки виникнення процесу глобалізації в контексті еволюційного підходу. Протоглобалізація та її особливості. Історичні напрямки глобалізації – орієнталізація та вестернізація. Зародження глобальної спільноти. «Осьовий час» К. Ясперса. Формування глобальної спільноти. Хвилі новітнього етапу розвитку глобалізації. Великі переділи світу. Інформатизація та розвиток глобального інформаційного простору. Інформація. Інформатизація. Всесвітній саміт з інформаційного суспільства. Концепції глобального інформаційного суспільства. Формування глобального інформаційного простору. Проблеми та ризики інформаційної епохи. Інформаційні технології__Номо informaticus. Глобалізація як фактор розвитку інформаційної та віртуальної культури.

Тема 3. *Глобалізація у конструктах сучасного соціального розвитку*

Системний підхід до дослідження глобалізації (І. Валерстайн, Н. Луман). Моделі глобального суспільства Е. Гіденса та Л. Склера. Роль інтернет-комунікації в глобалізованому світі Н. Смелзера. Соціальна глобалізації У. Бека. Дискурси та виміри глобалізації Г.Терборна. Теорія глобалізації М. Уотерса. Концепція глобалізації культури Р. Робертсона. Теорія глокалізації У. Ханнерса.

Тема 4. *Глобалізаційні та цивілізаційні зрушення сьогодення. Прогнози подальшого розвитку процесів глобалізації*

Цивілізація: визначення та роль в сучасному світі. Європейська цивілізація. Формування новоєвропейської цивілізації. Моделі розвитку і субцивілізації західноєвропейської цивілізації. Війна цивілізацій. Перспективи сучасної цивілізації в умовах глобалізації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Сфери розвитку глобалізації та напрямки її соціологічного аналізу

Тема 5. *Глобалізація економіки*

Сутність економічної глобалізації. Чинники розвитку глобалізації економіки. Елементи економічної глобалізації. Риси економічної глобалізації. Формування та розвиток світового економічного простору. Світове господарство сучасності. Економічна експансія. Соціально-економічні та інтернет-комунікативні наслідки глобалізації економічної системи суспільства.

Тема 6. *Соціальні аспекти політичної глобалізації*

Сутність глобалізації політики. Виміри політичної глобалізації. Витоки та рушійні сили глобалізації політичної сфери. Протополітична глобалізація. Вестфальська система державного устрою.

Військово-політична глобалізація. Трансформація ролі національної держави. Актуальні прояви політичної глобалізації.

Тема 7. Соціокультурний напрямок глобалізації. Крос-комунікації та крос-культурний капітал. Соціальні рухи. «Третій сектор»

Сутність та природа культурної глобалізації. Мультикультуралізм. Полілог культур. Глобалізація «за моделлю культури». Основні рушійні сили культурної глобалізації. Світова культура. Роль Інтернет-комунікації в транснаціональній культурі, глобальна масова культура та глобальна контркультура. Культурні артефакти. Принципи культурної політики в епоху глобалізації. Культурний релятивізм. Ціннісний плюралізм. Ксенофобія. Упередження та стереотипи. Крос-культурні комунікації. Крос-культурний капітал та його роль у глобальному універсумі. Що таке «третій сектор»? Соціальні та громадські рухи.

Тема 8. Розвиток глобалізації в науковому та освітньому вимірах Сутність глобалізації освіти: поняття та прояви. Зміна умов в сфері освіти та навчання. Холістичний підхід. Інтенсифікація інноваційних процесів в освіті. Інтегративна роль Інтернет-комунікацій в освіті. Якість освіти. Вища освіта на тлі глобалізації. Болонський процес та європейський освітній і науковий простір. Світові проблеми та тенденції у галузі освіти. Глобальний вимір науково-технічного прогресу. Інтелектуальна міграція.

Анти- та альтерглобалістські рухи. Антиглобалізація та альтерглобалізація. Антиамериканізм. Емпірико-організаційний напрям антиглобалізму. Соціальна структура антиглобалізму. Антиглобалістські організації. Альтернативізм. Ідеологія альтерглобалізму. Структура альтерглобалізму. Досвід міжнародного альтерглобалістського руху.

4. Структура навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин			
	Лекції	Семінарськ і заняття	Самостійна робота	Модульний контроль
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I				
Тема 1. Понятійні та методологічні засади соціально-філософського аналізу глобалізації	2	2	4	
Тема 2. Глобалізація як історичне явище і феномен	2	2	4	
Тема 3. Глобалізація у конструктах сучасного соціального розвитку.	2	1	4	
Тема 4. Глобалізаційні та цивілізаційні зрушення сьогодення. Прогнози подальшого розвитку процесів глобалізації.	2	1	2	2
Разом годин за видами діяльності (змістовний модуль 1)	8	6	14	2
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II				
Тема 5. Глобалізація економіки	2	2	4	
Тема 6. Соціальні аспекти політичної глобалізації .	2	2	4	
Тема 7. Соціокультурний напрямок глобалізації. Крос-комунікації та крос-культурний капітал. Соціальні рухи. «Третій сектор».		2	4	
Тема 8. Розвиток глобалізації в науковому та освітньому вимірах	2	2	2	2
Разом змістовий модуль II	6	8	14	2
Разом годин за видами діяльності	14	14	28	4
РАЗОМ ГОДИН	60 год.			

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль I. Інформація як філософська категорія Теоретико-методологічні засади соціально-філософського аналізу глобалізації		
	Семінар 1. Глобалізація: визначення, причини, суперечності. Глобальні проблеми сучасності	2
	Семінар 2. Еволюція процесу глобалізації	2
	Семінар 3. Особливості цивілізації в епоху глобалізації.	2
Змістовий модуль 2. Сфери розвитку глобалізації та напрямки її соціологічного аналізу		
	Семінар 4. Глобалізація економічної сфери: природа, сутність, головні актори	2
	Семінар 5. Інформаційний вимір процесу глобалізації. Роль соціальної ініціативи та соціального капіталу в розвитку суспільства. Крос-культурна комунікація	2
	Семінар 6. Анти- та альтерглобалістські рухи. Роль освіти в налагодженні крос-культурних комунікацій. Глобалізація науки	4
Усього годин		14

6. Теми лабораторних занять – не передбачено навчальним планом

7. Теми практичних занять – не передбачено навчальним планом

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні засади соціально-філософського аналізу глобалізації			
1	Глобалізація та її місце в системі гуманітарних наук.	4	5
2	Особливості і методи дослідження історичного розвитку глобалізації.	4	5
3	Інтернет-комунікативні процеси глобалізації у сучасному світі. Інтернет-комунікації і глобальне суспільство: динаміка взаємодії.	4	5
4	Глобалізація та цивілізація: поняття та методи до розуміння їх взаємозв'язків.	2	5
	Разом за змістовим модулем 1	14	20
Змістовий модуль II. Сфери розвитку глобалізації та напрямки її соціологічного аналізу			
5	Світова екологічна криза: її прояви у розвинутих та відсталих країнах.	4	5
6	Соціальні рухи. «Третій сектор» та роль «національної держави».	4	5
7	Перепони перед конструктивною крос-культурною комунікацією та шляхи їх подолання.	4	5
8	Освіта та формування особистості епохи глобалізації. Соціальні ініціативи в глобальному масштабі сфери освіти та культури.	2	5
	Разом змістовим модулем 2	14	20
	Разом за семестр	28	40

Форми підготовки самостійної роботи

1. Резюмування наукових статей з глобалізаційних проблем сучасності (за вибором).
2. Опрацювання навчальної та навчально-методичної літератури з курсу (за рекомендованим списком).
3. Експлікація базових (ключових) понять курсу.
4. Репрезентація новітніх методів наукового аналізу (Інтернет).
5. Розробка тестів до навчальних елементів курсу (за вибором).
6. Розробка презентацій до навчальних елементів курсу (за вибором).

9. Індивідуальна робота - не передбачено навчальним планом

11. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- 1) За джерелом інформації:
 - *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint-презентація), лабораторні роботи, пояснення, розповідь, бесіда.
 - *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
 - *Практичні*: вправи.
- 2) За логікою передачі і сприймання навчальних матеріалів: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.
- 3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.
За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Глобалістика»

Модулі	Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні засади соціально-філософського аналізу глобалізації				Змістовий модуль II. Сфери розвитку глобалізації та напрямки її соціологічного аналізу		
К-ть балів за модуль	82 бали				82 бали		
Теми	1	2	3	4	5	6	7
Лекції (теми, бали)	Понятійні та методологічні засади соціально-філософського аналізу глобалізації (1 бал)	Глобалізація як історичне явище і феномен (1 бал)	Глобалізація у контекстах сучасного соціального розвитку. (1 бал)	Глобалізаційні та цивілізаційні зрушення сьогодення. Прогнози подальшого розвитку процесів глобалізації. (1 бал)	Глобалізація економіки (1 бал)	Соціальні аспекти політичної глобалізації. (1 бал)	Розвиток глобалізації в науковому та освітньому вимірах (1 бал)
Семінарські/практичні заняття (теми, бали)		Глобалізація: визначення, причини, суперечності, глобальні проблеми сучасності. (10+1 бал)	Еволюція процесу глобалізації (10+1 бал)	Особливості цивілізації в епоху глобалізації. Модернізм та постмодернізм в контексті глобалізації. Суперечності в прогнозах майбутнього розвитку глобалізації. (10+2 бал)	Глобалізація економічної сфери: природа, сутність, головні актори (10+1 бал)	Інформаційний та терористичний виміри процесу глобалізації. Роль соціальної ініціативи та соціального капіталу в розвитку суспільства. Поняття та приклади крос-культурної комунікації. Приклади діяльності «третього сектору» в національних та глобальних масштабах. (10+1 бал)	Анти- та альтерглобалістські рухи. Роль освіти в налагодженні крос-культурних комунікацій. Холістичний підхід в освіті. Глобалізація науки. (10+1 бал)
Самостійна робота	20 балів				20 балів		
Види поточного контролю (вид, бали)	Модульна контрольна робота (25 балів)				Модульна контрольна робота (25 балів)		
Підсумковий контроль (вид, бали)	Залік						

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

Вивчення дисципліни здійснюється за машинним варіантом з організацією занять у спеціалізованих комп'ютерних залах, де кожний студент отримує можливість навчатись безпосередньо на індивідуальному робочому місці, обладнаному персональним комп'ютером.

12. Методи контролю

Навчальні досягнення студентів з дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок, розширення кількості підсумкових балів до 100.

Оцінка за кожний змістовий модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, за виконання індивідуальних завдань, за модульну контрольну роботу. Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в електронному вигляді або з використанням роздрукованих завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- *Методи усного контролю:* індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.
- *Методи письмового контролю:* модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, реферат.
- *Комп'ютерного контролю:* тестові програми.
- *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- систематичність відвідування занять;
- своєчасність виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності;
- виконання тестових завдань.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти дисципліни (п. 10), де зазначено види контролю і кількість балів за видами. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано нижче у таблицях.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Змістовний модуль 1		Змістовний модуль 2	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	4	4	3	3
2	Відвідування семінарських занять	1	4	4	3	3
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	4	20	4	20
4	Робота на практичних (семінарських) заняттях	10	3	30	3	30
5	Індивідуальне завдання	-	-	-	-	-
6	Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25
7	Макс. кількість балів за видами поточного контролю (МБ)			83		81

Методика розрахунків модульної і семестрової оцінок студента

№ з/п	Оцінка студента	Макс. оцінка	Змістовний модуль 1	Змістовний модуль 2
1	Максимальна підсумкова семестрова модульна оцінка (МС)	100	-	-
2	Максимальні підсумкові оцінки за змістовими модулями (ММ)	100	50	50
3	Фактична кількість балів, отриманих студентом за видами поточного контролю (приклад) (ФБ)		71	67
4	Підсумкові фактичні оцінки студента за змістовими модулями $M = \text{ФБ} / \text{МВ} * \text{ММ}$		43	41
5	Підсумкова семестрова модульна оцінка студента $C = M1 + M2$	84		
7	Підсумкова семестрова рейтингова оцінка студента $P = C + E$	84/B		

Шкала оцінювання: рейтингова оцінка та оцінка за стобальною шкалою

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	Відмінно — відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89	Дуже добре - достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81	Добре - в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74	Задовільно - посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68	Достатньо - мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу - досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Модульний контроль знань студента здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності

XI. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ.

1. Які нові стратегії міжцивілізаційних взаємодій формуються наприкінці XX — на початку XXI ст.?
2. Чи можна запобігти зіткненню цивілізацій?
3. Чи доцільно погоджуватись з аргументацією С. Хантінгтона, який обґрунтовує неминучість зіткнення цивілізацій?
4. Що може служити основою для порівняльного аналізу світових цивілізацій?

5. Чи можуть бути активними компонентами компаративного аналізу релігійна етика, соціокультурна ідентичність і соціокультурна психологія?
6. Чи не застарів з погляду сьогодення дихотомічний поділ світових цивілізацій на західний і східний?
7. Як слід оцінювати гіпотезу В. Шубарта про існування чотирьох соціокультурних архетипів, які створюють гармонійну, аскетичну та месіанську людину в діалозі культур?
8. Чи можна погодитися з тим, що в основі кожної світової цивілізації лежить певний архетип або просимвол культур?
9. Які альтернативні шляхи розвитку глобального світу передбачають п'ять світових цивілізацій?
10. Окресліть альтернативні шляхи виходу з екологічної кризи, передбачені соціокультурними програмами східних цивілізацій.
11. Яка із світових цивілізацій, на вашу думку, найпослідовніше обстоює ідею світової гармонії?
12. У чому ви вбачаєте точки зіткнення та конфлікти цінностей в різних цивілізацій? Які міркування та позиції служать зерном конфлікту? Чи можливо певними засобами дійти консенсусу? Якщо так, то якими?
13. Наскільки верифікованою щодо неможливості порозуміння між різними цивілізаціями виглядає позиція О. Шпенглера?
14. Чи має майбутнє діалог цивілізацій, в якому кожен претендує на виконання партії соло? На яких цінностях є можлива побудова глобальної інтегративної платформи?
15. Чому у другій половині ХХ ст. не національна держава, а цивілізація стає інтелігібельною одиницею у політичних дослідженнях? Яку роль відіграє в цьому плані «третій сектор»?
16. Коли в суспільних науках виникли поняття (терміни) “цивілізація” і “культура”?
17. Дайте визначення сучасних понять “цивілізація” і “культура”.
18. Які два основні напрями в теорії цивілізації сформувались протягом ХХ ст.?
19. У який спосіб під впливом досліджень культурно-історичної школи відбувається подолання етно- та європоцентризму в політичній науці?
20. Простежте наступність та охарактеризуйте відмінності в теорії цивілізації М. Данилевського, О. Шпенглера, А. Тойнбі, С. Хан-тінгтона, Ш. Ейзенштадта, У. Ганнерса та Р. Робертсона.
21. Які погляди існують у науці з приводу комунікабельності цивілізацій?
22. Під впливом яких факторів “теорія прогресу” втратила своє евристичне значення наприкінці ХХ ст.?
23. Чому, на думку І. Валлерстайна, саме глобальне розширення капіталізму та інтеграція всього світу в одну світоєкономіку є провісником макроцивілізаційних потрясінь?
24. Як можна оцінити евристичний потенціал економіко-центристських версій глобалізації: теорії імперіалізму, теорії залежності, теорії світової системи?
25. Чи може сучасна глобалістика радикалізувати тезу про постін-дустріальне суспільство в дусі радикальних відмінностей від попередньої індустріальної епохи?
26. Охарактеризуйте ступінь можливості відмови сучасної глобалістики від етноцентристських моделей. Які тенденції можуть бути альтернативою етноцентризму, ксеноцентризму та імперіалізму (ціннісний плюралізм, культурний релятивізм, емпатія)?
27. Детермінуйте ступінь верифікації чотирьох сценаріїв теорії “гло-бальної ойкумени” У. Ганнерса, сценарій Ш. Ейзенштадта та Р. Робертсона.
28. Зробіть компаративний аналіз п'яти варіантів глобалізації у концепції М. Чешкова.
29. Обґрунтуйте, чому наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. набули популярності концепції антиглобалізму.
30. Поняття масової комунікації як глобального явища в сучасному світі.

31. Теоретичні засади соціокультурної стимуляції духовно-естетичної сфери США в період індустріальних і постіндустріальних трансформацій.
32. Типологія культури постіндустріального американського соціуму наприкінці XX — на початку XXI ст.: політико-культурний аспект.
33. Основні вектори геостратегії США у процесі становлення глобальної держави.
34. Визначення періодизації історії дослідження систем масової комунікації.
35. Усталення вивчення проблеми масової комунікації через заснування мережі “шкіл журналізму”.
36. Проблеми систематичного підходу у вивченні мас-медіа в інституційному аспекті.
37. Зростаюча зацікавленість українського суспільства до національних мас-медіа та проблеми їх розвитку в міжнародному, глобальному та цивілізаційному вимірах.
38. Сміслові наповнення поняття “глобалізація” з погляду на засоби масової інформації.
39. Роль і місце транснаціональних медіакорпорацій в конвергенції хардвера, софтвера, диджиталізації інформації, а також у системі власності і контролю у процесі бурхливого розвитку комунікативних технологій і глобальної трансформації медіамереж.
40. Проблеми впливу науково-технологічних трансформацій на розвиток систем масової комунікації.
41. Наукове значення понять (термінів) “концентрація” і “конгломерація” у процесі утворення потужних корпорацій у сфері мас-медіа.
42. Комерціалізація засобів масової комунікації в ракурсі змін західноєвропейського та північноамериканського масовокомунікаційного простору наприкінці XX — на початку XXI ст.
43. Соціальний капітал з точки зору Ф. Фукуями (приклад Японії та США).
44. Соціальні рухи в сфері освіти глобального масштабу.
45. Роль освіти у формуванні нової особистості постмодерну.
46. Перепони на шляху встановлення конструктивних крос-культурних комунікацій.
47. Крос-культурний капітал як продукт конструктивних крос-культурних комунікацій. Можливості створення глобальної інтегративної платформи загальних інтересів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Abramson H.* Assimilation and pluralism / H. Abramson / Ed. By Thernstrom S. // Harvard encyclopedia of American ethnic groups. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1980.
2. *Albrow M.* Globalization, Knowledge and Society / M. Albrow. – L.: Sage, 1990.
6. *Albrow M.* The Global Age / M. Albrow. – Standford, 1997.
7. *Almond G.* The Civic Culture: Political Attitudes And Democracy In Five Nations / G. Almond, S. Verba – L.: Sage, 1989.
8. *Angell R.* Science, sociology, and education / R. Angell // The Journal of Educational Sociology. – Vol. 1, No. 7. – 1928.
9. *Ankerl G.* Coexisting Contemporary Civilizations: Arabo-Muslim, Bharati, Chinese, and Western / G. Ankerl. – Geneva.: INU PRESS, 2000.
10. *Appadurai A.* Disjunctive and Difference in the Global // International Affairs. 2. 1990. V. 75. N 2.
11. *Appiah A.K.* Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers / A. K. Appiah. – N. Y.: W.W. Norton, 2006.
12. *Archibugi D. A.* Opening to the World: International Cooperation in Science and Technology / D. A. Archibugi / European Commission. European Research Area // Journal of Global Policy. – Vol. 1, no. 2. – Brussels, 2008.
13. *Barry-Joues R.J.* Globalization and Change in International Political Economy - Cultural Economy // Theory, Culture, Society. 2. 1990. V. 75. N 2.
14. *Charnovitz S.* Two Centuries of Participation: NGOs and International Governance / S. Charnovitz // Michigan Journal of International Law. – Winter 1997.
15. *Dasgupta P.* Social Capital: A Multifaceted Perspective / P. Dasgupta, I. Serageldin – Washington, D.C.: The World Bank, 2000.
16. *Davies T. R.* The Possibilities of Transnational Activism: the Campaign for Disarmament between the Two World Wars / T. R. Davies. – Leiden: Martinus Nijhoff, 2007.
17. *Dollus O.* La mondialisation. P. 2 Bibliotheque du citoyen, 1997.
18. *Edwards B.* Civil society and social capital beyond Putnam / B. Edwards, M. W. Foley – London: Sage, 1998.
19. *Florini A.* The Third Force: The Rise of Transnational Civil Society / A. Flourini. – New York: Carnegie Endowment, 2000.
20. *Forbes S. H.* Values in Holistic Education / S. H. Forbes // Education, Spirituality and the Whole Child: The Third Annual Conference, London, Roehampton Institute, June 28, 1996. – L. 1996 .
21. *Gudykunst W.* Communicating with strangers: An approach to intercultural communication / W. Gudykunst, Y. Y. Kim – 4th ed. – New York: McGraw Hill, 2003.
22. *Gudykunst W.* Cross-Cultural and Intercultural Communication / W. Gudykunst. – USA: Sage, 2003.
23. *Guidry J.* Globalizations and Social Movements: Culture, Power, and the Transnational Public Sphere / J. Guidry. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 2003.
24. *Halstead J. M.* Values in education and education in values / J. M. Halstead, M. J. Taylor – London: The Falmer Press, 1996.
25. *Hamm B.* Cultural imperialism: essays on the political economy of cultural domination / B. Hamm, R. Ch. Smandych // Reference, Information and Interdisciplinary Subjects Series. – Toronto: University of Toronto Press, 2005.
26. *Hannerz U.* Cultural Complexity: Studies in the Social Organization of Meaning / U. Hannerz. – New York: Columbia University Press, 1992.
27. *Hannerz U.* Transnational Connections: Culture, People, Places / U. Hannerz. – USA and Canada: Routledge, 1996.
28. *Harman W.* Global Mind Change. Indianapolis. Knowledge systems, 1988.

29. *Harris I.M.* Types of peace education / I. M. Harris / Ed. By Raviv A., Oppenheimer L., and Bar-Tal R. How Children Understand War and Peace. - San Francisco: Jossey- Bass Publishers, - 1999.
30. *Heider F.* The psychology of interpersonal relations / F. Heider. – N.Y.: John Wiley & Sons, 1958.
31. *Held D.* Political Theory today. Stanford: Stanford UP, 1991.
32. *Hoffman M.L.* Empathy and Moral Development / M. L. Hoffman. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
33. *Huntington S.* The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order / S. Huntington. – New York: Simon and Schuster Paperbacks, 1997.
34. *Jackson R.* Holistic Special Education: Camphill Principles and Practice / R. Jackson. – Edinburgh: Floris Books, 2006.
35. *Jantsh E.* The selforganizing univers: Scientific and human implications of the emerging paradigm of evolution. Oxford: Pergamm Press, 1980.
36. *Kaplan B. J.* Divided by Faith: Religious Conflict and the Practice of Toleration in Early Modern Europe / B. J. Kaplan. – Cambridge: Harvard University Press, 2007.
37. *Kaymakcan R.* Gülen’s Holistic Education Understanding and Its Influence to Gülen Inspired Schools / R. Kaymakcan // Civilization Studies & Dialogue of Cultures: Conference materials, Cairo, Egypt, 19-21 October 2009. – I., 2010.
38. *Keohane R. O.* Transnational relations and world politics / R. O. Keohane, J. S. Nye. – Cambridge, Massachusetts, USA: Harvard University Press, 1972.
39. *Kohls L. R.* Developing Intercultural Awareness / L. R. Kohls, J. M. Knight. – Boston: Intercultural Press, 1994.
40. *Lee Y-T.* Stereotype Accuracy: Toward Appreciating Group Differences // American Psychological Association / Y.-T. Lee, J. J. Lee, C. R. McCauley. – September 1995.
41. *Meyer J.W.* The World Polity and the Authority of the Nation State / J. W. Meyer. – Newbury Park, C.A.: Sage, 1987.
42. *Milton K.* Hate Prejudice and Racism / K. Milton. – State University of New York Press, 1993.
43. *Modood T.* Multiculturalism: A Civic Idea / T. Modood. – Polity, 2007.
44. *Mosterín J.* A World without Nation States / J. Mosterin. – Vol. 23. – Tokyo, 2005.
45. *Mosterín J.* What is Culture and How Does it Evolve? / J. Mosterin– Tokyo, 1999. – Vol. 17.
46. *Murdock G. P.* Atlas of World Cultures / G. P. Murdock. – Pittsburgh: The University of Pittsburgh Press, 1981.
47. Naisbitt JA, Aburdenne P. Megatrends, 2000. 2. Pan books, 1990.
48. *Ohmae K.* The End of the National State: The Rise of Regional Economies / K. Ohmae. – London: Sage Publication, London, 2007.
49. *Panaskovic R. M.* Fethullah Gülen’s Response To the “Clash of Civilizations” Thesis / R. Panaskovic // Muslim World in Transition. Contributes of the Gülen Movement: Conference Paper, London, UK, October, 25-27, 2007. – Ney Jersey: Turhra Books, 2009.
50. *Passeron J. C.* Reproduction in Education, Society and Culture / J. Passeron. – London: Sage, 1970.
51. *Payne G.* Principles of Educational Sociology / G. Payne. – New York: An Outline, 1928.
52. *Remer G.* Humanism and the Rhetoric of Toleration / G. Remer. – Pensylvania: University Park: University of Pennsylvania Press, 1996.
53. *Reynolds V.* The Sociobiology of Ethnocentrism / V. Reynolds, V. Falger, I. Vine – Athens, GA: University of Georgia Press. – 1987.
54. *Robertson R.* Globalisation. Social Theory and Global Culture / R. Robertson. – London: Sage, 1992.
55. *Robertson R.* Globalization: Time-Space and Homogenity / R. Robertson. – London: Sage, 1995.

56. Robertson R. Mapping the Global Condition: Globalization as the general Conception // Theory, Culture, Society. 2. 1990. V. 27. N 3.
57. Robertson R. World-Systems Theory. Culture and Images of World Order / R. Robertson. – London: Sage, 1992.
58. Rogers E. M. Communication and development: Critical perspectives / E. M. Rogers. – Beverly Hills, CA: Sage, 1976.
59. Rosenthau J.N. The Study of Global Interdependence / J. N. Rosenthau. – London: Printer, 1980.
60. Salwen M. B. Cultural imperialism: A media effects approach / M. B. Salwen // Critical Studies in Media Communication. – No.: 8. – 1991. – March.
61. Sanderson S. K. Social Transformations: A General Theory of Historical Development / S. K. Sanderson. – Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1999.
62. Schiller H. I. Communication and cultural domination // International Arts and Sciences Press. – 901 North Broadway, White Plains, New York 10603, 1976.
63. Schofield K. The Purposes of Education / K. Schofield // Queensland State Education: Conference Papers, Kaye Schofield, September 1999. – S., 2010.
64. Smith J. Social Movements for Global Democracy. Themes in Global Social Change / J. Smith. – Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 2007.
65. Sochs I. Towards Strategies the 21st Century. New Delhi: Interest Publications, 1993.
66. Steele C.M. Stereotype threat and the intellectual test performance of African Americans / C. M. Steele, J. Aronson // Journal of Personality and Social Psychology. – November 1995. – Vol. 69 (5).
67. Stillman G. B. Global Standard NGOs / G. B. Stillman. – Geneva: Lulu, 2007.
68. Storti C. Cross-Cultural Dialogues / C. Storti. – Boston: Intercultural Press, 1994.
69. Temple J. Growth Effects of Education and Social Capital in the OecD / Ed. By Helliwell J. F.: The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-being / J. Temple // Human Resources Development Canada and OECD: International Symposium Report, S., November 23-24, 2001.
70. Ugur E. Religion As A source Of Social Capital. The Gülen Movement In The Public Sphere / E. Ugur // Muslim World in Transition. Contributions of the Gülen Movement: Conference Paper, London, UK, October, 25-27, 2007. – New Jersey: Turhra Books, 2009.
71. Uhlhaas A. How Is Huntington's Myth There Is a Clash Of Civilizations Used In The Post-September 11 Discourse On The War Against Terrorism / A. Uhlhaas. – Find Knowledge, 2003.
72. Wallerstein I. The Modern World System I / I. Wallerstein. – London, UK: University of California Press, 2011.
73. Wallerstein I. The Modern World System III / I. Wallerstein. – London, UK: University of California Press, 2011.
74. Wallerstein I. Untangling Social Science. The Limits of Nineteenth Century Paradigms. Cambridge: Polity Press, 1991.
75. Wallis K. C. Internalization: The Origins and Construction of Internal Reality / K. C. Wallis, J. L. Poulton – Buckingham and Philadelphia: Open University Press, 2001.
76. Walzer M. On Toleration / M. Walzer. – New Haven: Yale University Press, 1997.
77. Waters M. Globalization / M. Walzer. – N.Y.: Routledge, 1995.
78. Whaites A. NGOs, Civil Society and the State: Avoiding theoretical extremes in real world issues / A. Whaites // Development in Practice. – 1998. – Vol. 8 (No.: 3).
79. White L. A. Reconsidering cultural imperialism theory / L. A. White // Transnational Broadcasting Studies. – Oxford, Spring/Summer 2001.
80. Wiseman R. L. Intercultural communication theory / R. L. Wieseman. – Thousand Oaks: Sage, 2003.
81. Witte J. Jr. Religious Human Rights in Global Perspective / J. Jr. Witte, J. D. Van de Vyver. – Kluwer: The Hague, 1996. – Vol. 1.

82. Альтерглобализм: теория и практика «антиглобалистского движения» / под ред. А. В. Бузгалина. – М. : Едиториал УРСС, 2003.
83. Арманд А. Коментарі до нормального кризи // Шлях. 1994. № 5.
84. Арсєєнко А. Глобалізація: соціальні зміни і наслідки напередодні ХХІ ст. / А. Арсєєнко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 1.
85. Балцевич В. А. Толерантность / С. Я. Балцевич // Социология: Энциклопедия / – Минск: Книжный дом, 2003.
86. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / У. Бек / Пер. с нем. А. Григорьева, В. Седельника. - М.: Прогресс-Традиция, 2001.
87. Білецький В. С. Громадські організації та їх роль у житті суспільств / В. С. Білецький // Схід. – К., 1997.
88. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн : пер. с англ. – СПб., 2001.
89. Васильчук Ю. Постіндустріальна економіка і [розвиток](#) людини / / Світова економіка і міжнародні відносини. 1997. № 9.
90. Вербовський О. В. / Вплив глобалізаційних процесів на виховання культури міжнародних стосунків / О. В. Вербовський // Збірник наукових праць: Соціологія другого модерну: проблема перевизначення поняття суспільнознавчого дискурсу. – Л., 2009.
91. Гвишиани Д.М. Римский клуб. История создания, избранные доклады и выступления. М., 1998.
92. Гельд Д. Глобальні трансформації: політика, економіка і культура / Д. Гельд, Е. МакГрю, Д. Голдблатт, Дж. Перратон – К.: Фенікс, 2003.
93. Генон Р. Кризис современного мира. М., 1991.
1. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс. – 2-е изд. – М. : Едиториал УРСС, 2005. – 632 с.
94. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / Э. Гидденс. – М.: Весь Мир, 2004.
95. Гладкий Ю. Глобалистика: трудный путь становления// МЭИМО.1994,№ 10.Панарин А.С.Агенты глобализма // Москва.2000 № 1-7
96. Гладкий Ю. Глобалістика: важкий шлях становлення / / Світова [економіка](#) і міжнародні відносини. 1994. № 10.
97. Глобализация : учебник / под ред. В. А. Михайлова, В. С. Буянова. – М. :РАГС, 2008.
98. Глобализация и регионализация_: проблемы теории и практики// Вест. МГУ, 2000, сер.18, № 1.
2. Глобалізація і безпека розвитку : моногр. / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. — К., 2001.
99. Глобальне співтовариство: нова [система координат](#) (підходи до проблеми. СПб: Алетея. 2000.
100. Горин Н. Глобализация и локальные цивилизации //Власть, 2000, № 1ю
101. Дахин В. Политические аспекты экономической глобализации // Свободная мысль 2000, № 6.
102. Дергачев В.А. Глобалистика / В. А. Дергачев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005.
103. Дікон Б. Глобальна соціальна політика: Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту / Б. Дікон ; пер. з англ. – К. : Основи, 1999.
104. Друкер П.Ф. Нові реальності в уряді і політиці, економіці та [бізнесі](#), суспільстві та [світогляді](#) / Пер. З англ. Л. Нахапетова М.: Букер Чемберлен інтернейшнл, 1994.
105. Дубликаш Т. Н. Структура общественного сознания и его зрелость в аспекте трансформационных процессов / Т. Н. Дубликаш // Збірник наукових праць: Методологія теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Х., 1999.
106. Зенкин С. Н. Культурный релятивизм: к истории идеи / С. Н. Зенкин // Французский романтизм и идея культуры. – М.: РГГУ, 2001.

107. *Зубов В.* Глобалізована соціальність / В. Зубов // Вища освіта України. – 2001. – № 3.
108. *Иноземцев В.* Глобализация : иллюзии и реальность // Свободная мысль, 2000, № 1.
Кувалдин Н. Рябов А. Национальное государство в эпоху глобализации // Свободная мысль, 2000, № 1.
109. *Иноземцев В.* [Парадокси](#) постіндустріальної економіки / / Світова економіка і міжнародні відносини. 2000. № 3.
110. *Каніца С.П., Курдюмов С.П., Малінецкий Г.Г.* [Синергетика](#) і прогнози майбутнього. М.: [Наука](#), 1997.
111. *Кімелі Ю.А.* Сучасна буржуазна філософсько-релігійна антропософія. М.: [Наука](#), 1985.
112. *Конечкая В.* Социология коммуникации: Учебник / В. Конечкая. – М.: Международный университет бизнеса и управления, 1997.
113. *Кузнецов В.* Що таке глобалізація? // [Світова економіка](#) і [міжнародні відносини](#). 1998. № 3.
114. *Кузьмин Н.* Социальное пространство межкультурного взаимодействия: осмысление концепта / Н. Кузьмин // Соціологія в ситуації сучасних невизначеностей: Тези доповідей. – Соціологічна асоціація України, 15-17 жовтня 2009, м. Харків. – Х. 2009.
115. *Култаєва М. Д.* Трансформаційні теорії громадянського суспільства в німецькій теоретичній соціології / М. Д. Култаєва // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: - Соціол. асоц. України, Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2007.
116. *Кушерець Т. В.* Соціальні рухи як чинники зростання культурної багатоманітності / Т. В. кушерець // Полікультурність, діалог і злагода: українські реалії: матеріали конференції, 12 жовтня, 2008, м. Мелітополь. – М., 2008.
117. *Лисиця Н. М.* Крос-культурні відмінності комунікації в суспільстві / Н. М. Лисиця // Вісник Харківського національного університету ім. Каразіна. – Х., 2001.
118. *Максименко В.І.* Глобалізація як [ідеологія](#) (тези) // Навігут. 1999. № 1.
119. *Непомнящий В.* Феномен [Пушкіна](#) // Новий світ. 1998. № 6.
120. *Новиков А. М.* Постиндустриальное образование / А. М. Новиков. – М.: Эгвес, 2008.
121. *Окса М. М.* Толерантність як компонент професійної культури вчителя / М. М. Окса // Полікультурність, діалог і злагода: українські реалії: матеріали конференції, 12 жовтня, 2008, м. Мелітополь. – М., 2008.
122. *Олійник О. М.* Глокалізація як соціокультурний феномен: Автореф. Дис.. ...канд.. філос.. наук: 09.00.03 / О. М. Олійник. – Запоріжжя, 2010.
123. *Ослон А.* Уолтер Липпман о стереотипах: выписки из книги «Общественное мнение» / А. Ослон // Социальная реальность. – 2006. – № 4.
124. *Панарин А.С.* Глобальное прогнозирование. М., 2000.
125. *Патнэм Р.* Чтобы демократия сработала / Р. Патнем. – М., 1996. – С. 164.
126. *Победа Н. А.* Возрождение духовности как предмет социологического анализа / Н. А. Победа // Збірник наукових праць: Методологія теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Х., 2000.
127. *Подольська Є. А.* Етнічність, релігія, нація: міжкультурні комунікації / Є. А. Подольська, О. А. Філіппова, К. А. Іванова – Х.: Золоті сторінки, 2003.
128. *Полякова Я. В.* Європейські концепції полікультурної освіти і виховання / Я. В. Полякова // Полікультурність, діалог і злагода: українські реалії: матеріали конференції, 12 жовтня, 2008, м. Мелітополь. – М., 2008.
129. *Порус В.М.* [Простір](#) у людському вимірі // Полігнозис. 2000. № 2.
130. Проблеми методології постнекласичної науки / Відп. ред. Е.А. Мамчур. М.: ІФ РАН, 1992.
131. РГНФ: Обговорення [книги](#) В.С. Стьопіна «Теоретичне знання»: [Матеріали](#) «круглого столу», 1 червня 2000 р. // Наукознавство. 2000. № 3.
132. *Россиус А.* Античная педагогика: теория и пути развития (анализ концепций) / А. Россиус // Личность и общество в религии и пауке античного мира. – М., 1990.

133. *Рябова Т. Б.* Стереотипы и стереотипизация как проблема гендерных исследований / Т. Б. Рябова // *Личность. Культура. Общество.* – 2003. – Т. V. – Вып. 1–2.
134. *Сакурянская Л.Г.* Проблемы социокультурной детерминации личности в контексте современного социального знания / Л. Г. Сакурянская // *Збірник наукових праць: Соціологія другого модерну: проблема перевизначення поняття суспільчознавчого дискурсу.* – Л., 2009.
135. *Саппа М. М.* Девіантна поведінка на тлі соціальних змін: активісти соціальних рухів / М. М. Саппа // *Вестник Международного Славянского университета*, 2001. – Т.IV. – №5.
136. *Саппа М. М.* Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичні аспекти / М. М. Саппа // *Матеріали науково-практичної конференції, Харків, 14 березня 2009 р.* – Х.: 2009.
137. *Світова економіка: наростаючий процес глобалізації (прогноз на 2000-2015 рр.)* М.: ІМЕМ РАН, 1998.
138. *Скачков Ю.В.* Введення в імовірнісний світ. М., 1971. Печчеї А. Людські якості. М.: Прогрес, 1985.
139. *Слющинський Б. В.* Соціологія міжкультурної комунікації як спеціальна соціологічна теорія: перспективи та можливості статусного визначення / Б. В. Слющинський // *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.* – Х., 1995. – 17 випуск.
140. *Сорокин П.* Человек. Цивилизация. Общество. М., 1992. Тойнби А. Цивилизация перед судом истории. М., 1995.
141. *Стеценко Т. О.* Інтегративна роль соціального капіталу у сучасному суспільстві / О. Т. Стеценко // *Вісник Одеського національного університету.* – Том 16. – Випуск 10. – О., 2011.
3. *Структурні виміри сучасного українського суспільства : навч. посіб. / за ред. С. Макеева.* – К., 2006. – 372 с.
142. *Стьопін В.С.* Становлення наукової теорії. Мінськ: Вид-во БГУ, 1976.
143. *Судаков К. В.* Динамические стереотипы, или информационные отпечатки действительности / К. В. Судаков. – М.: ПЕР СЭ, 2002.
144. *Уткин А.* Глобализация : процесс и осмысление.// *Свободная мысль*, 20000, № 11.
145. *Чайковський Ю.В.* Пізнавальні моделі, плюралізм, виживання // *Шлях.* 1992. № 1.
146. *Чешков М.А.* «Нова наука», [постмодернізм](#) і цілісність сучасного світу // *Питання філософії.* 1995. № 4.
147. *Шаллер К.* Универсализм Я. А. Коменского / К. Шаллер // *Человек – культура – общество в концепции Яна Амоса Коменского.* – М., 1997.
148. *Шах М.* Толерантность в современном мире / М. Шах // *Полікультурність, діалог і злагода: українські реалії: матеріали конференції, 12 жовтня, 2008, м. Мелітополь.* – М., 2008.
149. *Шпенглер О.* Закат Европы. М., 1993.
150. *Штомпка П.* Социология социальных изменений / П. Штомпка. – М.: Аспект Пресс, 1996.
151. *Яковец Ю.* История цивилизаций. М., 1997.
152. *Ячний А. М.* Ненасильственное разрешение социальных конфликтов: возможность или реальность? / А. М. Ячний // *Збірник наукових праць: Методологія теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства.* – Х., 2000.